

## **Projev pana říšského ministra Dr. Josepha Goebbelse k českým kulturním tvůrcům a novinářům 11. září 1940 v Berlíně**

(Rede des Herrn Reichministers Dr. Joseph Goebbels An die tschechischen Kulturschaffenden Und Journalisten Am 11. September 1940 in Berlin.)

Těší mne, že mám příležitost mluvit s vámi o celé řadě otázek, které podle mého názoru jednou musí být prodiskutovány s plnou otevřeností k vyjasnění vztahu Říše k protektorátu. A sice přes válečné události pokládám za nutné, aby se to stalo právě v tomto momentu. Protože se můžeme obávat, že když válka skončí, tyto otázky by nemohly být prodiskutovány věcně tak, jako je tomu nyní.

Jako mužové ducha si uvědomujete, že v tomto okamžiku se odehrává největší historické drama, jaké dějiny evropského lidstva vůbec znají. Jsem pevně přesvědčen o tom – a jak by to mohlo být jinak! – , že toto drama se rozhodne v náš prospěch.

V tom momentu, kdy se anglická moc zhroutí k zemi, budeme mít možnost organizovat Evropu nově, a sice na základě hledisek, která odpovídají sociálním, ekonomickým a technickým možnostem dvacátého století.

Naše Německá říše prošla před sto lety podobným procesem. Byla tenkrát zrovna tak rozštěpena v mnoho částí, větších i menších, jako je tomu dnes v Evropě. Toto rozdělení na malé státy je snesitelné tak dlouho, pokud nejsou technické prostředky, především doprava, natolik vybudovány, aby přechod z jedné malé země do druhé vyžadoval jen krátkou dobu. Vynálezem parního stroje byl však starý stav znemožněn. Neboť pokud se až dosud k přechodu z jedné malé země do druhé potřebovalo kolem čtyřiaadvaceti hodin, byly po založení železnice k takové cestě třeba pouze, řekněme, tři nebo čtyři hodiny. Jestliže se tedy před vynalezením parního stroje muselo cestovat vždycky čtyřiaadvacet hodin, než se dorazilo k nové celnici, pak se nyní k tomu potřebovalo nejdříve pět, pak tři, pak dvě a konečně půl hodiny, takže takový stav byl i pro federalistického fanatika nesmyslný.

Byly v Říši síly, které se pokoušely tento stav řešit vyjednáváním. Tyto síly byly dějinným vývojem poraženy, a sice způsobem, ke kterému dochází častěji. Historie se totiž odehrává podle tvrdších zákonů, než jaké obvykle obecně platí u vyjednávacího stolu. Znáte snad Bismarckova slova z tehdejších let, že německé jednoty se dosáhne nikoli řečmi a usneseními, nýbrž že musí být vykonána krví a železem. O tato slova se tehdy vedlo mnoho sporů, později však byla utvrzena dějinným oprávněním. Vždyť jednotu Říše byla skutečně vykována v bitvách. Překonala se přitom celá řada odlišností jednotlivých zemí, předsudků, omezení, neúměrných politických představ. Musely být překonány; neboť jinak by Říše nebyla s to dosáhnout této jednoty, aby se účastnila velkého konkurenčního boje mocností v Evropě. To, že jsme vůbec dosáhli státněpolitického sjednocení, se odvozuje od toho, že jsme tehdy překonali tyto omezující hranice.

Samozřejmě, že se tehdy Bavorák nebo Sasík nebo Württemberčan nebo Bádeňák či někdo ze Schaumburg-Lippe cítil nějak zkrácen; až nakonec pod vlivem dynamiky tohoto nového stavu se přece jen předsudky víc a více otupovaly a pohledy lidí se mocněji upíraly na velké cíle, které nyní byly postaveny před Říši.

Je samozřejmé, že Bavorák zůstal Bavorákem, Sasík Sasíkem, Prušák Prušákem. Avšak přes tato lokální omezení se naučili během desetiletí vidět a pak i chápat, že teprve v důsledku existence této vzájemnosti se mohla vyřešit celá řada otázek ekonomické, finanční, zahraničněpolitické a vojenské povahy.

Velikost Říše se odvozuje od tohoto procesu – procesu, jenž se nám dnes zdá samozřejmý, kterému však tenkrát současníci ne vždy chtěli a mohli rozumět. Byli tak zaujati svou dobou a svými předsudky, že neměli sílu překročit svoji dobu a představit si konstruktivně stav, jenž jednou přijde, který však předvídali a také připravovali pouze proroci tehdejší doby.

Dnes již železnice není moderním prostředkem dopravy naší doby, byla mezitím předběhnuta letadlem. Prostor, který jsme dříve překonali železnicí za dvanáct hodin, překonáme dnes v moderním letounu za půldruhé hodiny nebo jednu hodinu. Technika k sobě přiblížila nejen oblasti, nýbrž i národy mnohem blíže, než si dříve vůbec kdo mohl představit. Zatímco dříve jsme potřebovali čtyřiašest hodin, abychom se oklikou přes tisk domlouvali z Berlína do Prahy, nepotřebuji k tomu dnes ani sekundu. Když přistoupím k tomuto mikrofonu, mohou mne slyšet ve stejném okamžiku v Praze, na Slovensku, ve Varšavě, v Bruselu a Haagu. Jestliže jsem dříve potřeboval dvanáct hodin, abych dojel železnicí do Prahy, letím tam dnes letounem jedinou hodinu. To znamená: technika opět, o sto let později, přiblížila k sobě národy. Není to jistě náhoda, že tyto technické prostředky vznikly právě teď. Neboť v Evropě přibýlo lidí a množství lidí postavilo evropskou společnost před zcela nové problémy životně- a ekonomicko-politické, finanční a vojenské povahy. Působením těchto technických vymožeností se samozřejmě k sobě přiblížily i kontinenty. Mezi evropskými národy si však stále více razí cestu vědomí, že mnoho z toho, co se mezi námi dálo, byly v zásadě jen rodinné rozmlůvky, pokud je poměrujeme velkými otázkami, které dnes musí vyřešit kontinenty. Jsem o tom pevně přesvědčen; právě tak, jako dnes pohlížíme zpět s jistým úsměvem na rozdílnosti mezi německými státečky o rozměru „půl korce horizontu“ ze čtyřicátých a padesátých let minulého století, budou se během padesáti let pokolení, jež nás budou následovat, s jistým pobavením dívat na spory, které se momentálně v Evropě politicky odehrávají. Budou vidět v „dramatických konfliktech národů“ mnoha malých evropských států pouze rodinné rozmlůvky.

Jsem přesvědčen, že během padesáti let se nebude myslet pouze v (pojmech) zemi – mnoho dnešních problémů pak úplně vybledne a mnoho z nich toho

nezbude; bude se pak myslet v (pojmech) kontinentů a evropské myšlení budou naplňovat a budou jím hýbat možná mnohem větší problémy.

V žádném případě si nesmíte myslet, že my, pokud zavádíme v Evropě jistý proces pořádku, to děláme proto, abychom jednotlivým národům zkrátili život. Podle mého názoru se musí pojem svobody nějakého národa uvést do souladu se skutečnostmi, před kterými dnes stojíme, a s jednoduchými otázkami účelnosti. Tak jako v rodině nemůže mít jeden její člen právo trvale rušit svou sobeckostí její vnitřní mír, tak nemůže ani jednotlivý národ v Evropě mít natrvalo možnost stavět se proti všeobecnému procesu pořádku.

Sami o sobě jsme nikdy neměli v úmyslu zavádět tento proces pořádku a přeorganizování Evropy násilím. Stejně tak jako my, jako lidé myslící velkoněmecky, nemáme zájem narušovat ekonomické, kulturní nebo sociální jednotlivosti takového nějakého bavorského nebo saského kraje – stejně tak není v našem zájmu narušovat ekonomické, kulturní nebo sociální jednotlivosti řekněme českého národa. Jen se k tomu musí mezi oběma těmito národy vytvořit jasná základna porozumění. Musíme se setkávat buď jako přátelé, nebo jako nepřátelé. A myslím, natolik nás znáte z minulosti, že Němci dovedou být hrozní nepřátelé, avšak také velmi dobří přátelé. Můžeme podat příteli ruku a skutečně loajálně s ním spolupracovat; můžeme však bojovat jako nepřítel až do zničení.

Národy, které se do tohoto procesu pořádku zapojily nebo ještě zapojí, stojí nyní před otázkou, zda v tomto procesu zapojování budou spolupracovat rády a z plného srdce, tak říkajíc z loajality, nebo zda se mu vnitřně budou vzpírat. Na skutečnostech samotných to nezmění nic. Mohou být přesvědčeny, že mocnosti Osy poté, co Anglie bude sražena k zemi, na velmocensko politických skutečnostech nové organizace Evropy podle velkých politických, ekonomických a sociálních hledisek nepřipustí nic změnit. Když na tom Anglie nic nezmůže, nehne s tím tady ani český národ. Pokud jste se poučili z dějin nejmladší doby, pak budete vědět, že na dnešním mocenskopolitickém stavu se již nic nemůže změnit a také se nic nezmění.

Proto, pánové – a nyní mluvím naprosto reálně politicky, bez jakéhokoliv dovolávání se citů: Jestliže s tímto stavem budete souhlasit, či nebudete, je lhostejné; jestliže ho pozdravíte od srdce, nebo ne, je nepodstatné; na samotném stavu nezměníte nic. Jsem nyní toho názoru: když na nějakém stavu nic nemohu změnit a musím stejně brát v úvahu nevýhody tohoto stavu, které tu jistě jsou, pak by bylo pošetilé, kdybych si nezajistil také jeho výhody. Jestliže jste se tak jako tak stali součástí Říše, pak nevidím důvod, proč by se český národ stavěl do vnitřní opozice proti Říši a proč by neměl raději pro sebe využívat výhod Říše.

Museli jste jistě učinit řadu politických prohlášení. Vím, že to pro vás nemuselo být příjemné, nikdo tomu nemůže lépe porozumět než já. Vím, že jste se museli zříci jistých věcí, které jste v minulosti měli rádi a oceňovali, a vím, že se takovému tak novému stavu nemůžeme přizpůsobit ze dne na den, tak říkajíc

přes noc. Jsou tu jisté třecí plochy, na něž se na místě samém díváme ostřeji a s větší tvrdostí, než je tomu z perspektivy Říše.

Avšak ještě jednou: Když jste již jednou museli vzít v úvahu nevýhody, pak si myslím, že byste měli využít i výhod. Chtěl bych vám to vysvětlit na příkladu:

V roce 1933 jsme stáli před otázkou, jak vyřešit židovskou otázku. Že jsme protivníci Židů, to bylo již od roku 1933 ve světě jasné. Pociťovali jsme tedy tak jako tak nevýhody antisemitismu ve světové propagandě; tak jsme si klidně mohli zajistit i výhody a na Židy si zasednout. Když jsme již ve světě tak jako tak byli ohrožováni a pomlouváni jako protivníci Židů – proč bychom pak měli přijímat pro sebe pouze nevýhody, a ne též výhody, totiž vyloučení Židů z divadla, filmu, z veřejného života a ze státní správy. I když bychom i nadále byli napadáni jako protivníci Židů, mohli jsme přinejmenším s dobrým svědomím říci: vyplatí se to, něco z toho máme!

Pánové, vy jste nahlédli do Říše a velmi jsem usiloval o to, abyste vykonali tuto cestu, než bych se s vámi setkal. Viděli jste Říši ve válce a budete si moci udělat přibližnou představu o tom, co to bude znamenat v míru. Pak naše velká, národně nejsilnější Říše kromě Itálie prakticky převezme vedení Evropy. Na tom se již vůbec nic nezmění a nezpochybní. To tedy pro vás znamená: jste již nyní členem velké Říše, která se právě chystá dát Evropě nový pořádek. Chce strhnout omezení, která ještě oddělují evropské národy, a srovnat jim cestu navzájem. Skončí se stavem, jenž natrvalo samozřejmě nemůže lidstvo uspokojovat. Konáme tu reformní dílo, o kterém jsem přesvědčen, že jednou bude zapsáno do knihy evropské historie docela velkými písmeny. Dovedete si představit, co pak bude Říše znamenat po válce?

Víte, že se co nejvíce snažíme dosáhnout kromě politického vzestupu Říše také vzestupu na kulturní a ekonomické úrovni. Víte, že chceme, aby se těchto opatření a jejich výsledků účastnil (celý) národ. Uvedu příklad: Zatímco až dosud jsme německým filmem zajišťovali našich 86 miliónů Němců, máme do budoucna oblast odbytu nesouměřitelně rozsáhlejší. Záleží jen na vás, zda se toho účastníte, nebo zda se postavíte do tiché pasivity vůči Říši. Můžete nám věřit, že v tom druhém případě máme dostatek prostředků a možností, abychom například český film potlačili. Avšak to vůbec nechceme. Naopak, chtěli bychom, abyste se účastnili v naší velké odbytové oblasti. Stejně tak málo chceme potlačovat váš kulturní život. Naopak, chtěli bychom, aby se vám umožnila bohatší výměna. To se přirozeně může dít pouze na základě loajality. Musíte se proto vnitřně přiznat k dnešnímu stavu a nesmíte si ponechávat otevřená zadní vrátka a přitom si myslet: „Kdyby to snad šlo špatně, můžeme jimi uniknout.“

Tady máte jako přirovnání příklad z historie nacionálně socialistického hnutí: Jistý počet členů naší strany nosí zvláštní odznak se zlatým věncem; tím dokazují: „Stál jsem při nacionálním socialismu v době, kdy se ještě nedalo nic

získat; bojoval jsem za toto hnutí, když ještě nebylo u moci.“ Ti se k němu přidávali již v době, kdy vítězství hnutí zdaleka nebylo jednoznačné. Přidat se k věci, když je jednoznačná, to není žádné umění. Jestliže byste tedy chtěli vyhlásit svoji loajalitu až tehdy, když bude vítězství definitivně dobyt – pánové, pak nás budou svou loajalitou ujist'ovat tak mnozí, že na tom již nebudeme mít žádný zvláštní zájem.

Jsem toho názoru, že se s tímto problémem musíte vyrovnat. I já jsem tak učinil. Například jsem v poslední době přečetl celou řadu českých knih, viděl celou řadu českých filmů, opatřil jsem si celou řadu hlášení o české kulturní práci; a vlastně jsem litoval, že jsem tyto výsledky vašeho kulturního života nemohl předestřít německému lidu ve větším měřítku. Avšak nejdříve musí dojít k tomuto očistění. O celé řadě českých filmů bych si například přál, abych je mohl předvést německému lidu. Chcete se se svými filmy spokojit s odbytovou oblastí českého lidu, nebo je chcete raději vidět, jak se šíří do celé Říše? Nenaplnuje i vás pýchou, že když vy přijдете do Hamburku, si budete moci říci: „To je i moje přístavní město.“ A když budete vidět německé loďstvo: „To je loďstvo, které ochraňuje i náš život!“, a když budete sledovat hrdinné výkony německé branné moci: „To je ta branná moc, jež ochraňuje i náš národ, která i kolem nás položila železnou závoru své ochrany!“ To bych pokládal za užitečnější a uspokojivější než říci: „No tak holt musíme jít spolu!“ a přitom mít v hloubi svého srdce výhrady.

O tom se musíte vy i český národ rozhodnout. Neříkejte: český národ chce to nebo chce ono. Myslím, že si mohu činit nárok na jisté zkušenosti v oblasti vedení lidu. Lid myslí tak, jak ho učí jeho vrstva inteligence myslet; má vždycky takové představy, jaké má jeho duchovní vedení. Nemělo by vaše duchovní vedení nyní naprosto vážně vystoupit před český národ a ujasnit mu, že se nyní musí rozhodnout? Nemělo by mu říci, že si tento český národ možná přece jen vybral ten nejlepší úděl? – Viděli jste Rotterdam; právě vy byste měli nyní uznat plnou hodnotu tehdejšího historického rozhodnutí vašeho státního prezidenta.

Nikdo by neměl říkat: „Ano, měli jsme tomu vůbec zabránit!“ Naše jednání vůbec nevychází z nálady. I my jsme pouze sluhy dějinného osudu; nemůžeme vůbec jednat jinak, než jak jednáme. Jsme pouze plnitelé a uskutečňovatelé dějinného příkazu. Nemůžeme říkat: „Kdyby nebyli žádní nacionální socialisté, byl by v Evropě klid.“ Nikoliv, pak by prostě tady byli jiní, kteří by museli jednat na našem místě. Jestliže jistá doba uzraje, musí se naplnit tak, jako jablko spadne ze stromu, když je zralé. Nemůžeme se obracet proti osudu, převálcoval by nás.

Jinými slovy: stojíte před volbou ujasnit svému národu skutečný stav věcí, představit mu před oči z vyššího hlediska, než se dalo dosud, historické úkoly, před kterými stojí Evropa. Myslím, že jestliže si ještě jednou vyvoláte v paměti vývoj právě v uplynulých válečných letech, dojdete přece k závěru: „Možná že

jsme my Češi zvolili ten nejlepší úděl. Tak, jak tomu bylo dříve, to dál nešlo. Bylo by to možné jedině tehdy, kdyby Německo bylo stále tisknuto k zemi, avšak to je nemyslitelné.“

Máte dnes možnost přivlastnit si všechny výhody, které může nabídnout Velkoněmecká říše. Máte zaručenou ochranu. Nikdo vás nenapadne. Měli byste také možnost, přednosti svého národního bytí předat celému Německu. Měli byste možnost svoji hudbu uvádět v Říši, své filmy, svou literaturu, svůj tisk, svůj rozhlas. Víte, že německý lid byl kulturně vždy otevřený k přátelskému přijetí. Nechceme a ani to nemůžeme změnit. Neboť my nejsme diktátoři, nýbrž plnitelé vůle našeho národa.

Jak jsem řekl, nabízíme vám možnost ke spolupráci. Pozval jsem vás sem, abych vám vytvořil základnu, na které bychom se mohli dorozumět. Vůbec od vás nepožadujeme, abyste udělali něco proti cti svého národního bytí, nepožadujeme, abyste udělali něco, co by vás deklasovalo jako přízvance nebo pochlebovače nebo nevím co jiného.

Natrvalo bychom se z takového vztahu přece nemohli těšit. Myslím však, že v těchto dramatických hodinách evropského utkání, jež povede ke zcela novým formám lidského spolužití, nepožadujeme příliš, když se chceme dorozumět v těchto věcech, když si chceme zjednat jasno a říci si na rovinu, zda se budeme stýkat jako přátelé, nebo jako nepřátelé.

Chceme vědět, v jakém poměru jsme k inteligenci jednoho národa, zda se setkáváme jako nepřátelé, nebo jako přátelé. Že se dovedeme chovat jako nepřátelé, to jste snad v průběhu posledních let mohli pozorovat. Že se můžeme chovat jako přátelé, to byste mohli pozorovat tehdy, kdyby se rozvinula mezi oběma národnostmi, mezi německým a českým národem, pozitivní a aktivní loajalita.

Dnes jsem pokládal za svůj úkol ujasnit vám to; myslím, že se na této základně můžeme dorozumět. Jsem pevně přesvědčen, že vy, jestliže položíte základy této loajality, nás samozřejmě uspokojíte, avšak na druhé straně že prokážete svému českému národu velkou historickou službu. Nesmíme usuzovat podle toho, co lidé říkají dnes. Průměrný člověk totiž nevidí příliš daleko. Je právě úkolem inteligence pozvednout se nad úzký horizont a získat přehled v širším měřítku, představit si ve své fantazii stav, k němuž dojde jednou a proti kterému nesvědčí skutečnost, že tu ještě není. Je vždy úkolem inteligence nějakého národa být průkopníkem přicházejícího stavu, a ne slepým zbožňovatelem současnosti.

Vyzývám vás proto, abyste k českému národu mluvili v tomto smyslu. Kdybychom to učinili my, český národ by nám nevěřil, protože nás nezná, protože neví, jací jsme my, nacionální socialisté, protože v nás snad viděl nacionální egoismus tam, kde jsme měli pouze v úmyslu vytvořit očištěný vztah mezi dvěma národy, které se navzájem přece musí dorozumět. Vy žijete tam, my žijeme zde. Jedině gigantická katastrofa, jež by zničila náš národ, by mohla

přinést jednostranné řešení. Protože to neočekáváme, musíme se nějak dorozumět. Zda jsme si sympatičtí, nebo ne, to není ani tak moc věcí debaty. Je to nepodstatné. Podstatné je pouze, že dáme oněm mnoha miliónům v Evropě společnou životní základnu a také společný životní ideál. Tento ideál byl až dosud narušován pouze od Anglie. Anglie by chtěla udržovat Evropu v neklidu, protože v tom spatřovala nejlepší zajištění své ostrovní existence. Tento zdroj neklidu bude nyní gigantickými údery naší branné moci odstraněn. Pak budeme mít možnost dát Evropě její mír. Jste k tomu srdečně přizváni.

(Zdroj: J.J. Duffack, Goebbels, Praha 2002, Projev říšského ministra dr. Goebbelse k českým kulturním pracovníkům, České slovo 13. září 1940)